

1951 CENEVRE SÖZLEŞMESİ- DERS 4

METİN ÇORABATIR

1951 Cenevre Konferansı sonuç kararları, başlangıç bölümü ve ana metinden oluşan Sözleşme'nin 1. Maddesi çok büyük öneme sahip. Çünkü birinci madde, mültecinin tanımını yapıyor: bu tanımın ışığı altında mülteci statüsü belirleniyor: mülteci statüsünün nasıl sona ereceği belirtiliyor (buna sonlandırma kısımları deniyor): ve kimlerin mülteci olamayacakları tanımlanıyor (buna da dışlayan kısımlar deniyor).

Dördüncü dersimizin konusu; 1951 tarihli "Mültecilerin Statüsüne Dair Sözleşme"nin 1. Maddesinin "C" Paragrafının 1, 2, 3, 4, 5 ve 6. bölümleri... Bu bölümler, mülteci statüsünün sona erme koşullarını düzenliyor.

Günümüzde, özellikle "Suriyeliler gidecek mi kalacak mı", "Suriyeliler geri gider mi?", "Suriyelileri geri gönderelim", "Bu insanlar bayramlarda ülkelerine gidiyorlar, o halde mülteci değiller" gibi söylemlerin değerlendirilmesi için 1951 Sözleşmesinin, mülteci statüsünün sona ermesini düzenleyen kurallarını iyi bilmemiz gerekiyor.

Geçen derste 1951 Mültecilerin Statüsüne dair Sözleşme'nin mülteci terimini tanımlayan 1. Maddesinin A Paragrafı üzerinde durmuştuk:

Buna göre, Mülteci ırkı, dini, tabiiyeti, özel bir sosyal grup mensubiyeti veya siyasi görüşü yüzünden ülkesinde haklı bir nedene dayalı zulüm görme korkusu yaşayan; bu korku nedeniyle ülkesinin dışında bulunan ve ülkesinin korumasından yararlanamayan veya yararlanmak istemeyen kişidir.

Uluslararası koruma, dolayısıyla ülkesinin korumasından yararlanamayan kişilere, geçici olarak sağlanan bir korumadır. Sözleşmenin aynı maddesindeki C

Fıkrası bu geçici durumun ne zaman biteceğini, yani mülteci statüsünün ne zaman son bulacağını hükme bağlamaktadır;

C Fıkrası statünün sona erişini 6 durumla açıklar:

Fıkra, “Bu Sözleşme, A Fıkrasına göre mülteci tanınan kimseye şu durumlarda uygulanmaz der:”

- 1- Kişinin gönüllü olarak **ülkesinin koruması altına girmeyi** kabul ederse
veya
- 2- **Tabiiyetini** (uyruğunu) kaybettiği ülkenin **tabiiyetini gönüllü** olarak yeniden kazanırsa
veya
- 3- **Yeni bir tabiiyet kazanmışsa** ve yeni tabiiyetini, uyruğunu kazandığı ülkenin **korumasından yararlanabiliyorsa**
veya
- 4- Zulüm korkusuyla terk ettikleri veya dışında buldukları ülkeye **gönüllü olarak yerleşmek üzere geri dönmüşse**
veya
- 5- Kendisinin mülteci olarak kabul edilmesini sağlayan şartların ortadan kalması nedeniyle, vatandaşı olduğu ülkenin korumasından yararlanmayı artık **reddedememesi** halinde;
Bu Fıkra, Sözleşmenin 1. Maddesinin A (1) Kısmının kapsamında (tanım) giren ve **önceki zulüm tehdidinin sürmesinden kaynaklanan nedenlerle ülkesinin korumasından yararlanmayı reddeden** bir mülteciye uygulanmayacaktır
veya
- 6- **Tabiiyetsiz** olup da mülteci olarak tanınmasına yol açan şartlar ortadan kalktığı için tanınma resmi ikamet ülkesine dönebilecek durumdaysa;

ancak bu fıkra, normal ikamet ülkesine dönmeyi reddetmek için önceden maruz kaldığı zulme bağlı haklı sebepler ileri süren ve bu maddenin A (1) kısmının kapsamına giren bir mülteciye uygulanmayacaktır.

Mülteci statüsünü sona erdiren bu altı durumdan ilk dördü, durumundaki değişikliklerle ilgili olarak mültecinin kendi isteğini ifade eder:

- 1- Gönüllü olarak ülkesinin korumasına yeniden yararlanmak**
- 2- Gönüllü olarak tabiiyetini yeniden kazanmak**
- 3- Yeni, bir başka ülkenin tabiiyetine girmek**
- 4- Daha önce zulüm görmekten korkulan ülkeye yeniden gönüllü olarak yerleşmek**

Beşinci Ve Altıncı statü sonuçlandıran durumlar ise uluslararası koruma talebi, kişiyi mülteci yapan zulüm korkusu yaşadığı ülkedeki değişiklikler nedeniyle artık ortadan kalktığı için gerekçelendirilemediği durumlardır.

Statü sonuçlandıran durumlar, net biçimde açıklanmaktadır. Çok dar anlamda yorumlanır ve mülteci statüsünün kaldırılmasını haklı kılacak bir mantıklı benzetme yoluna başvurulamaz.

Şurası açıktır ki; bir mülteci her ne sebeple olursa olsun artık mülteci olmak istemiyorsa, ona mülteci statüsü vermenin ve uluslararası koruma sağlamaya devam etmenin bir anlamı yoktur.

1.Maddenin C Paragrafı tanınmış bir mülteci statüsünün iptal edilmesiyle ilgilenmiyor. Ancak daha sonra edinilen bilgiler kişinin önceden mülteci olarak kabul edilmemesi gerektiğini ortaya çıkarabilir. Örneğin, mülteci statüsü, maddi gerçeklerin yanlış yorumlanması sonucu tanınmış olabilir: ya da kişinin başka bir tabiiyeti olduğu sonradan öğrenilebilir. Veya baştan kişinin, mülteci statüsü

alamayacağı dışarda bırakan nedenlerin sonradan öğrenilmesi hallerinde. Bu durumlarda kişinin mülteci olduğu yönündeki karar iptal edilir.

Yorumlar

1. 1.C.1 Ülkesinin Korumasından Yeniden Yararlanma

Bu sona erdirme şartı, ülkesinin dışında bulunan ama hala **tabiiyetini** koruyan bir mülteciyi kasteder. Gönüllü olarak ülkesinin korumasından yararlanmak isteyen mültecinin artık uluslararası korumaya ihtiyacı yoktur. Bu kişi tabiiyetini taşıdığı ülkenin korumasından yararlanamama ya da yararlanmak istememe durumunda değildir artık.

Bu sona erdirme durumunun üç şartı bulunmaktadır:

- a) Gönüllülük: Mülteci gönüllü olarak hareket etmelidir.**
- b) Niyet: Mülteci bu hareketiyle, tabiiyetini taşıdığı ülkenin korumasından yararlanma niyetini ortaya koymalıdır**
- c) Yeniden Yararlanma: Mülteci söz konusu korumayı gerçekte sağlamış olmalıdır.**

Mülteci gönüllü olarak hareket etmiyorsa, mülteci statüsü bitmez. İkamet ettiği ülke istemediği halde mülteci, kendi ülkesinin koruması altına gireceği şeklinde yorumlanabilecek biçimde konsolosluğundan ulusal pasaport almak için başvurmasına istemesi sonucu başvuru yapması; mülteci statüsünü kaybettirmez.

Mülteci ayrıca kendi kontrolü dışındaki nedenlerle ülkesinin koruma mekanizmalarından yararlanmak zorunda kalabilir. Örneğin eşinden ayrılmak için, başkaca bir uluslararası geçerliliği olan boşanma mekanizması bulunmadığından ülkesinde boşanma davası açmak zorunda kalabilir. Böyle bir

hareket, ülkesinin koruması altına gönüllü giriyor anlamına gelmez ve mülteci statüsünü kaybettirmez.

Benzer durumlarda mülteci statüsünün kaybedilip kaybedilemeyeceğinin belirlenmesinde gerçekten ülkesinin koruması altına girme niyeti ile ülkesinin ulusal yetkilileri ile mecburen teması geçme arasında bir ayırımı bakılması gerekir. Aksine delil olmadıkça eğer bir mülteci ülkesinin pasaportunu almak için başvuru yaparsa, bu onun tekrar ülkesinin koruması altına girme niyetini gösterir. Ancak ulusal makamlardan bir doğum sertifikası, evlilik belgesi ve benzer hizmetler almak için yapılan başvurular, ülkesinin ulusal koruması altına girme niyetini göstermez.

Bir mülteci, ancak talebi ulusal makamlarca kabul edilmesi halinde ülkesinin korumasından yararlanmaya başlamış kabul edilir. En sık görülen durumlarda mülteci fiziken ülkesine dönmek istediğinde ülkesinin korumasından yararlanma durumu oluşur. Sadece, ülkesine geri dönme başvurusu yapması, mülteciliğini sona erdirmez. Buna karşılık bir ülkeye giriş izni almak veya ulusal pasaport elde etmek, aksine bir delil olmadıkça; mülteci statüsünün sona ermesi anlamına gelir. Bu durumda da kendisine yapılan geri dönüş yardımlarının, başta UNHCR tarafından sona erdirilmesini gerektirmez.

Bir mülteci ülkesi dışında yaşarken veya ülkesine geri dönmek için kendi isteğiyle ulusal bir pasaport çıkartabilir. Böyle bir dokümanı aldığı zaman mülteciliği sona erer. Ancak pasaportunu aldıktan sonra geri dönme ve ülkesinin korumasını isteme niyetinden vazgeçerse, mülteci statüsü yeni baştan gözden geçirilir. Fikrini neden değiştirdiği sorulur ve onu mülteci yapan koşullarda önemli bir değişikliğin olmadığını göstermesi istenir.

Bir mülteci eski menşe ülkesine o ülkeden alacağı ulusal pasaportu ile değil de ikamet ettiği ülkenin seyahat belgesi ile ziyaret yapması durumunda, bazı ülkeler;

bu durumda, mültecinin ülkesinin korumasından yararlanmaya başladığı şeklinde yorumlamaktadırlar ve mülteci statüsünün sonlanması gerektiğini savunmaktadırlar. Bu gibi durumlar, her bir vakanın kendi özelliklerine göre değerlendirilmelidir. Yaşlı ve hasta bir anne-babayı ziyaret mültecinin eski ülkesiyle, tatil veya iş ilişkileri amacıyla yapılan bir ziyaretten farklı tür ilişkiyi gösterir.

2. Vatandaşlığın Gönüllü Olarak Yeniden Kazanılması

1. C, Kaybedilmiş bir vatandaşlığın gönüllü olarak yeniden kazanılması ile ilgilidir.

Bir önceki duruma benzer bir durumdur. Zulüm görmeye dair haklı bir korku taşınmasından dolayı mülteci kabul edildiği ülkenin kaybedilmiş vatandaşlığının yeniden kazanılması durumlarına uygulanır. Bir önceki kısımda, vatandaşlığın kaybedilmeden, kazanılan mülteci statüsü, menşe ülkenin korumasından yeniden yararlanmaya başlayınca sona ererken, bu maddede kişi; daha önce kaybettiği tabiiyetini kazanması durumunda mülteci statüsünü kaybeder.

Vatandaşlığın yeniden kazanılması da gönüllü olmalıdır. Yasal bir düzenlemeyle yeniden vatandaşlık tanınması, mülteci bunu kabul ettiğini ifade etmediği sürece vatandaşlığın gönüllü olarak yeniden kazanıldığı anlamına gelmez.

3.Yeni Bir Tabiiyet Ve Koruma Sağlanması

1 C (3) Mülteci yeni bir tabiiyet kazanır (bir başka ülkenin) ve bu ülkenin korumasından yararlanırsa...

Bir önceki, kendi ülkesinin tabiiyetinin kazanılması durumunda olduğu gibi, bu üçüncü sona erme kısmı da bir ülkenin korumasından yararlanıyor olması nedeniyle, kişinin artık uluslararası bir korumaya ihtiyacı olmayacağı ilkesine dayanır.

Genel olarak kazanılan tabiiyet mültecinin ikamet ettiği ülkenin tabiiyetidir. Ancak bir ülkede yaşayan bir mülteci bazı durumlarda bir başka ülkenin (üçüncü ülke) tabiiyetine girebilir. Bu durumda da tabiiyeti yeni kazanılan ülke de kişiye koruma sağlıyorsa mülteci statüsü sona erer.

Eğer bir kişi yeni bir ülkenin tabiiyetine girmesi nedeniyle mülteci statüsünü sonlandırdıktan sonra, bu ülkede de zulme dair haklı bir korku taşıdığını öne sürerse, bu tamamen yeni bir durum yaratır. Yeni uluslararası koruma talebi ve mülteci statüsü tabiiyetini kazandığı ülkeyle ilişkili olarak değerlendirilir.

Yeni bir tabiiyet kazanılması sonucu mülteci statüsü sona eren kişi, bu yeni tabiiyetini kaybederse, içinde bulunduğu yeni tabiiyetini sonlandıran şartlar dikkate alınarak mülteci statüsü gözden geçirilebilir.

4. Zulüm Korkusu Taşıdığı Ülkeye Gönüllü Olarak Yerleşme

1 C (4) Kişi zulüm göreceğine dair taşıdığı korku nedeniyle terk ettiği ve geri dönmediği ülkeye gönüllü olarak geri döner ve yerleşirse...

Bu dördüncü sona erdirme kısmı hem ülkesinin tabiiyetinden çıkmamış mülteci hem de tabiiyetini kaybetmiş vatansız mülteciye uygulanır. Mülteci olarak bulunduğu ülkede birinci ve ikinci sonlandırma maddelerine göre önceki mültecilik statüsü sona ermemiş mülteciye, menşe ülkesine geri dönüp yerleşmesi durumunda uygulanır.

Bu kısım, gönüllü yeniden yerleşimle ilgilidir. Tabiiyetini taşıdığı ülkeye veya eski doğal ikamet ülkesine kalıcı olarak yerleşmek şeklinde yorumlanır. Bir mültecinin menşe ülke pasaportuyla değil, fakat ikamet ettiği ülkenin düzenleyeceği belgeyle geçici olarak menşe ülkesine yapacağı ziyaret, “yeniden yerleşme” sayılmaz ve mülteci statüsünün kaybına yol açmaz.

5. Kendilerini Mülteci Yapan Koşulların Ortadan Kalktığı Ülkenin Vatandaşları

1 C (5) Kendisinin mülteci olarak kabul edilmesini sağlayan şartların ortadan kalması nedeniyle, vatandaşı olduğu ülkenin korumasından yararlanmayı artık reddedememesi halinde;

Bu Fıkra, Sözleşmenin 1. Maddesinin A (1) Kısmının kapsamında (tanım) giren ve önceki zulüm tehdidinin sürmesinden kaynaklanan nedenlerle ülkesinin korumasından yararlanmayı reddeden bir mülteciye uygulanmayacaktır.

“Şartlar” terimi, menşe ülkede zulüm korkusunun nedenlerini ortadan kaldıran temelli değişiklikleri ifade eder. Mültecinin korkusuna yol açan gerçeklerin etrafında meydana gelebilecek geçici nitelikli değişiklikler, şartlarda temelli değişme anlamına gelmez. Uluslararası koruma sağlamayı amaçlayan mülteci statüsü, ilke olarak mültecinin güvende olma hissini zayıflatacak biçimde sıkça gözden geçirmeye tabi tutulmamalıdır.

Bu kısmın ikinci cümlesi, bir istisna oluşturmaktadır. Özel bir durumu açıklar. Bir kişi geçmişte çok ciddi zulme uğradığı için ülkesinden temelli değişiklikler olsa da mülteci statüsünü kaybetmez. Bir kişi ve ailesi tüyler ürpertici, hunharca bir zulme tabi olmuştur ki tekrar ülkesine dönmesi düşünülemez. Ülkenin rejiminde meydana gelen değişime rağmen, halk arasında mültecinin düşüncesine göre tam bir değişim yer almayabilir.

6. Vatansız Durumdaki Mülteciler İçin de Bir Önceki Sona Eriş Koşulları Aranır.